

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2796>

Number: 33 , p. 79-97, Spring I 2015

ROMAN ÇOCUKLARININ EĞİTİM SÜRECİ VE AKADEMİK BAŞARILARINDA SOSYAL DIŞLANMA ALGISİNİN ROLÜ

THE PERCEPTION OF SOCIAL EXCLUSION AND ITS ROLE ON THE PROCESS OF EDUCATION AND ACADEMIC ACHIVEMENT OF ROMANI CHILDREN

Doç. Dr. Yusuf GENÇ

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,

Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin TAYLAN

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Yrd. Doç. Dr. İsmail BARIŞ

Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Özet

Bu çalışmada; Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde, okul derslerinde yetersiz kalmaları ve başarısız olmalarında sosyal dışlanma algılarının rolü tartışılmaktadır. Romanların kendine has bir kültürleri vardır. Kısaca yaşam tarzı olarak tanımlanan kültür, toplumsal farklılıkların en belirgin ögesidir. Toplumlar bünyelerinde barındırdıkları alt kültürleri, eğitim yoluyla işleyerek zaman içinde tek kültürlü bir toplum haline gelmeyi hedeflerler. Buna karşılık alt kültür grupları kendi değerlerini canlı tutmaya çalışırlar. Romanlar da kendi alt kültürlerini devam ettirebilmek için yaşamın tüm kademelerinde çaba sarf etmektedirler.

Romanlar kendi aralarında güçlü bir dayanışma halinde ve toplumun diğer unsurlarına karşı ise mesafelidirler. Onları bu duruma sürükleyen sorunların giderilememesi bölünme, parçalanma, yıkılma veya ayrışmayı doğurmaktadır. Bireyi örseleyici yaşantı olarak adlandırılan acı, aşağılanma, mağduriyet düşüncesi veya çeşitli yaşam güçlükleri giderilmediği zaman otoriteye karşı koyma ya da bu durumu kabullenme gündeme gelir. Roman toplumu bu olumsuzlukları yaşamakta, başkaldırı yerine itaat etmeyi tercih etmekte, kendi aralarında bütünleşme ve toplumun diğer kesimlerinden uzaklaşma eğilimi göstermektedirler. Bu durum eğitim süreçlerine de olumsuz yansımaktadır.

Çalışma, Sakarya ili Kaynarca yolu üzerinde bulunan Çamyolu Mahallesi ve Nallıhan bölgesinde yaşayan eğitim sürecindeki Roman çocuklarıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan betimleyici bir araştırmaya dayanır. Derleme ve görüşme ile elde edilen verilerin değerlendirildiği bu çalışmada; eğitim sürecinden ve sosyal hayattan dışlanma riskiyle karşı karşıya olan Roman çocuklarının, eğitim süreçlerindeki başarı trendlerinin olumsuz etkilendiği ve toplumla bütünleşme sorunu yaşadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Romanlar, Alt Kültür, Sosyal Dışlanma, Okul Başarısı, Eğitim

Abstract

In this study, the role of the perception of social exclusion on the Romani children's underachievement at school is discussed. Romani culture is a typical one. Culture, shortly the life style, is the most distinctive component of social differences. Societies aim to become a monoculture by integrating the subcultures through education. However, subculture groups try to keep their values alive. Romani people also try hard in all parts of life to keep their subculture alive.

Romani people have a strong solidarity among themselves but they are isolated from other components of society. The failure in avoiding the problems which lead them to such a situation results in division, disintegration, collapse and segregation. When individual traumatic experiences like pain, humiliation and social suffering are left unresolved, the outcome is either revolt against authority or adaptation to the current condition. The Romani people experience the related problems, and they prefer subservience to revolt and tend to remain integrated among themselves but isolated from others. The result has negative effects on their process of education.

The study is based on a descriptive study, in which a semi-structured interview form is used, and it focuses on Romani children at school age who live in Nallıhan district in Çamyolu neighbourhood of Sakarya city. In this study, the data are collected through compilation and interview. It focuses on the school success of the Romani children, who face the challenge of exclusion from the process of education and social life, gets affected and it discusses how to involve these children in social integration.

Key Words: Romani People, Subculture, Social Exclusion, School Success, Education

GİRİŞ

Devlet olmanın en belirgin özelliği dili, dini, ırkı, ekonomik, sağlık ve eğitim durumu ne olursa olsun eşitlik ilkesi gereği vatandaşları arasında ayırım yapmamaktır. Toplumlar ortak bir kültür oluşturmak ve birlikte yaşamayı başarmak için çaba sarf ederler. Bünyesinde farklı kültürleri barındıran; her birinin ihtiyaç ve değerlerini dikkate alarak ortak bir yaşam tarzı oluşturan ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Hayatın bütün kademelerinde ortak bir zemin bulabilmek için; dil, din, kültür, hayat felsefesi ve ekonomi gibi bir takım birleştirici/ayırıştırıcı unsurlara ihtiyaç vardır. Aslında bu bağın oluşması kültürel zenginlikten ziyade kültürel bütünleşmenin sağlanmasına işaret eder. Kültürel bütünleşmede birlikte yaşam için daha kolay bir yol oluşmuş olur.

Türkiye'de yaşayan Roman¹lar, 1920-1930'larda Yunanistan'dan mübadele yoluyla bu toplumla buluşan ve her zaman Türkiye Cumhuriyeti devletine sadakatini ortaya koyan bir sosyo-kültürel gruptur. Tarihçelerinin ise, Hindistan'a kadar ulaştığı bilinmektedir. Yaşam tarzlarından fazla bir şey kaybetmeden, kültürel bağlarını zedeleden hayatlarını sürdürmeye çalışan bu topluluk, çoğu zaman birçok fırsattan yararlanamamaktadır.

Ülkemizdeki kültürel kimliklerden biri olarak tanımlanan Romanlar, toplumdan dışlandıklarını kabullenerek başkaldırı yerine kendi aralarında güç birliği yapmakta ve kendine özgü yaşam tarzlarını devam ettirmektedirler. Bu süreçte kendi yaşam tarzlarından ve oluşturdukları alt kültürden kopmamaya özen göstermektedirler. Bu durum, çocuklarının eğitim sürecine de aynı seviyede yansımaktadır. Çocuklar, okullarda derslerle ilgilenip başarı seviyelerini yükseltmek yerine buldukları yere tutunabilme mücadelesi vermektedirler.

¹ Dünyanın değişik bölgelerinde yaşamakta olan etnik yönüyle farklı bir *insan* topluluğudur. Bir yeri yurt tutunamayarak bir yerden diğerine sürekli olarak yer değiştiren, eğlence hayatına önem veren gezgin bir topluluk (Genç ve Seyyar, 2010: 138).

Başarısız olduklarını düşündükleri veya başaramadıkları zaman mücadele etmek yerine en kolay yol olan eğitim sürecinden kopmayı tercih etmektedirler.

Birey ya da grupların yaşadığı sosyal ve fiziki çevre, kendilerini tehdit edici duruma dönüştüğünde; şiddeti tetikleyen, risk unsurlarını meşrulaştıran ve sapma davranışı gösteren yeni bir grup oluştururlar. Böylece kendi çevresine yabancılaşmış ve diğer alt kültürlerle veya farklı etnik kimliğe sahip bireylere güveni azalmış bir toplum ortaya çıkar. Sosyal problem perspektifiyle açıklanan bu durum, "bir olayın gerçekleşmesinden sonra yeni bir sosyal sorunun doğması" olarak tanımlanabilir.

Roman olmanın getirdiği toplumsal "damgalanma", sayısız kişinin hayatında yıkıcı bir rol oynamakta ve devlet tarafından sağlanan hak ve hizmetlere erişimlerinde bir takım engeller doğurmaktadır. Ülkemizdeki Roman vatandaşlarının en belirgin adı çingene²dir. "Çingene" kavramı, Türkiye'de yaşayan bütün Roman gruplarını kapsayacak şekilde, geniş anlamı kullanılmaktadır³. Bu gruplar birbirinden farklı kültürlerle ve dillere (Romanes, Domari ve Lomavren) sahiptir (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 53). Araştırmada bu etnik grup hakkında Roman kavramı kullanılacaktır. Literatür taramasında, dünya üzerinde yapılan araştırmalardan yararlanılacağı gibi Sakarya ilinde yaşayan Roman vatandaşlar üzerinde yapılan alan araştırmasının verileri değerlendirilecektir.

Türkiye'deki Romanların büyük çoğunluğu, daha doğumlarında kayıt altına alınmamaları ve kişisel belgelere sahip olmamalarıyla başlayan ve çocuklarının eğitim sisteminden dışlanmasıyla devam eden bir kısır döngü yaşamaktadırlar. Yetişkinlik döneminde ise, içinden çıkılması zor olan bir yoksulluk tuzağına düşmekte, güvenli koşullarda barınmamakta ve çoğunlukla fiziksel şiddete karşı korunmasız kalmaktadırlar (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 101).

Roman vatandaşların içinde yaşadıkları toplumla bütünleşik yaşamaları, risk unsuru olmaktan çıkmaları ve normal yaşam şartlarına ulaşmaları için ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında bir takım iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Özellikle yeni nesil Roman çocuklarının eğitim süreci iyi takip edilmeli; okur-yazar özellikleri ve genel kültür seviyelerinin yükseltilmesi için okullaşmaları sağlanmalı; lise ve üniversite eğitimi alabilecek seviyede olanlar eğitimde fırsat eşitliğinden yararlandırılmalı ve kamusal hizmetlerde daha çok yer almaları sağlanmalıdır.

Yerleşik düzen istemeyen Romanların yerleşik hayata, sabit yaşayanların barınma imkânlarının artırılmasına ve eğitimde yer edinemeyen çocukların ise okullardaki başarı düzeylerinin yükseltilmesine özen gösterilmesi gerekmektedir. Sosyal hayattan dışlanan Romanların çocukları okullarda da eğitimden dışlandığında toplumla bütünleşme kabiliyetleri ciddi bir şekilde zayıflayacak ve dışlandıkları tüm alanlar için risk oluşturmaya devam edeceklerdir.

² Dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan etnik yönüyle farklı bir insan topluluğudur. Bir yeri yurt tutunamayarak bir yerden diğerine sürekli olarak yer değiştiren, eğlence hayatına önem veren gezgin bir topluluktur

³ Marsh (2008), Türkiye'deki Çingenelerin başlıca üç grup olduğunu söyler: Romanlar, Domlar ve Lomlar. Romanlar, Avrupa Çingeneleriyle kültür, dil ve ekonomik özellikler paylaşır daha çok Türkiye'nin batısında ve Trakya'da yaşamaktadırlar. Domlar, Ortadoğu'daki Çingenelerin bir kolu olup Türkiye'nin Güneydoğusuna (Antakya, Mardin, Diyarbakır) 11. yy.da yerleşmişlerdir. Lomların ise "11. yy.'da Romanlardan "ayrılan" ve batıya doğru ilerlemek yerine Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'nun doğusunda kalmış bir grup olmaları muhtemeldir. Günümüzde Lom nüfusu çoğunlukla, 1870'lerde Kafkasların fethinin ardından Ruslar tarafından yürütülen etnik temizlik sırasında Türkiye'ye göçe zorlananlardan oluşur.

ROMANLAR VE SOSYAL HAYAT

Gelişen ve değişen tarihi süreç içerisinde Romanlar yaşam tarzlarını, sosyal aktivitelerini, kültürel yapılarını, örf adet ve geleneklerini koruyarak sosyal hayatlarına devam etmektedirler. İçinde yaşadıkları toplumla yeterince iç içe olamayan bu topluluk kendi aralarında ciddi bir dayanışma halindedirler. Yerleşik düzene geçen ve konar-göçer olarak yaşayan Romanların aile yapıları, evlilik merasimleri, komşuluk ilişkileri, yemek ve giyim kültürleri, eğlenceleri ve inanç sistemleri birbirine yakın ve korunmuş bir şekilde devam etmektedir. Bir kültürün kendi değerlerini korumaya çalışması (kültürel taassup) diğer kültürlerden ayrılmaya sebep olabilir. Bu ayrışma sosyal dışlanmaya, fırsatlara ve hizmetlere erişimde eşitsizliğe zemin hazırlar.

Romanlar çingene olarak da adlandırılırlar. Çingene terimi daha çok Avrupa ve Anadolu coğrafyasında kullanılan bir sözcüktür⁴. Başka coğrafyalarda yaşayan halkların dillerinde ise aynı dışlayıcı anlamı taşıyan çok sayıda farklı sözcük yer almaktadır. Pek çok insan Romanların sadece Avrupa ve Orta Doğu'da yaşadığını düşünmektedir. Onlara göre dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan küçük Roman grupları Avrupa ve Orta Doğu'dan dünyaya yayılmış göçmen gruplardır. Dünyanın her yerinde yaşayan evrensel bir topluluktur. Romanlar yaşadıkları çoğu bölgede göçmen değil yerlidirler (Genç ve Seyyar, 2010: 138).

Gerek göçebe gerek yerleşik düzende yaşayan Romanların önemli bir bölümü 'marjinal' gruplar halinde zor şartlar altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Romanların büyük çoğunluğu, halen resmi dilde okur-yazar değildirler. Okur-yazar durumda olanların da eğitim ve kültür seviyeleri oldukça düşüktür (Arayıcı, 2008: 249). Çalışma hayatının eğitimle yakın ilişkisinden dolayı okur-yazar olmayan bu kesim esnek ve marjinal işlerde çalışarak hayatlarını sürdürmektedirler.

Türkiye'de yaşayan Romanların anadilleri hakkında çok net bilgiler olmamakla birlikte pek çoğu anadilleri olan 'Romani' diliyle konuşmakta ve iletişim kurmaktadır. Özgür yaşamayı sevdikleri ve başkasının emrinde çalışmayı sevmedikleri için esnek ve sürekli olmayan işleri yapmayı tercih etmektedirler. Bu durumu Fonseca şöyle tanımlamaktadır "Meslekleri onlar için kültürel olarak ayakta kalabilmenin anahtarı olmuştur"(Fonseca, 2002: 112). Hamallık, seyyar satıcılık, geri dönüşüm için çöp toplamak, ayakkabı boyacılığı, müzisyenlik gibi işler yapmaktadırlar. Geleneksel meslekleri olan demircilik ve kalaycılık teknolojinin gelişmesiyle yerini part time işlere bırakmıştır.

Roman aileleri için çocuklar hayatın özü, hedefi ve merkezidir. Çocukların Roman aile yapısında küçümsenemeyecek işlevleri vardır. Ülkemizde erkek çocuklar, genellikle bohçacılık yapan annelerine refakatçilik etmektedirler. Ayrıca yetişkin kız kardeşlerinin denetimi ve kontrolü yine erkek çocukların görevidir. Kız çocukları ise evde veya çadırda temizlik, yemek pişirme, bulaşık yıkama, temizlik yapma ve sutaşıma gibi ev işleriyle meşgul olmaktadır. Roman ailelerinde aile geçimine çocuklar da iştirak etmektedirler. Yerleşik hayata geçmiş olanların çocukları genellikle ayakkabı boyacılığı, simit satıcılığı ve dilencilikle aile ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı Romanların çok çocuklu olmaları, onlara çok fazla bir yük getirmemektedir. Gelenek ve tecrübenin koruyucusu olan yaşlılar, bütün Roman gruplarında çok özel konuma ve yüksek saygıya sahiptirler. Özellikle de grubun en yaşlı kadınının gelenek ve göreneklerin korunması hususunda çok büyük bir önemi vardır. "Roman Anası" ve "Roman Kraliçesi" gibi motifler, Romanların tecrübeli yaşlı kadınlarına verdikleri önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir. Aynı zamanda yaşlı kadınlar, genç Roman kızlarının moral değerlerinin de muhafızlarıdır (Genç ve Seyyar, 2010: 141).

⁴ Bu çalışmada Roman kavramı tercih edilmektedir.

Romanlar, buldukları yerlerin kenar mahallelerinde, sağlıklı koşullarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Romanların büyük çoğunluğu tamamen yerleşik düzende hayatlarını devam ettirmektedirler. Göçebe şeklinde yaşayanların önemli bir kesimi ise, belirli bir güzergâh üzerinden ilkbahar mevsiminden sonbahar mevsimine kadar yapacakları yolculuk nedeniyle, kış aylarında barındıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaktadır (Arayıcı, 2008: 241). Dinleri konusunda çok belirgin bir durum olmamakla birlikte daha çok buldukları bölgenin dinini tercih etmektedirler.

Doğrudan biyo-fizyolojik farklılıkların yol açtığı 'tabii' eşitsizliklerin, nihai noktada 'sosyal' eşitsizliklere dönüştüğü gerçeği göz ardı edilecek olursa, hiyerarşiler artı ürünün ortaya çıkmasıyla birlikte gündeme gelmektedir. Hiyerarşi, yerleşik hayata geçen üretici toplumlar seviyesinde ele alınan bir olgudur. Bu durum gelişmiş toplumdaki yapılanma yarışında kendini geliştirmekte geri kalan ya da yarışı kaybeden toplulukları bir takım haklardan mahrum bırakır (Güçer, 2005: 22). Romanlar ekonomik, teknolojik ve eğitimsel gelişmeleri takip ederek sosyal, ticari ve siyasi hayatta kendilerine zemin bulmak zorundadırlar. Bir yerde eşitsizlikten bahsediliyorsa eşitsizliğin bütün taraflarının da sorgulanması gerekir. Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri üzerinden ilgili toplumun hizmetlere erişimi ve gerektiğinde potansiyellerinden yararlanmak üzere mutfakta bulunmalarının ve katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

Eşitsizlik ikinci sınıf olma anlamına gelir. Her toplumda toplumsal tabakalaşma yaşanmaktadır. Tabakalaşma sınıfsal ayrışmalara fırsat sağlar. Bu ayrışmalar içinde en tehlikeli olanı sosyal eşitsizliktir. Avrupa Roman Hakları Merkezi, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Edirne Roman Derneği tarafından yapılan bir saha araştırmasına göre; Romanların büyük bir çoğunluğu, ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüklerini, Anayasa'nın garanti altına aldığı pek çok haktan çoğu zaman yararlanamadıklarını ve aşağılayıcı koşullar altında yaşamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 53).

Romanların birçok sosyo-ekonomik sorunları bulunmaktadır. Profesyonel meslek sahipliği ve eğitim düzeyleri düşük seviyededir. Sağlıklı olmayan mekân ve ortamlarda barınmaktadırlar. Düzenli gelirden mahrumdurlar ve marjinal işlerden düşük kazanç elde etmektedirler (Yoksulluk). Sosyal ortama uyum sağlamada sosyolojik engellerle karşı karşıyadırlar. Kendileri hakkında beslenen kuşku ve önyargılar toplumda yaygındır (Sosyal Uyum ve Ötekileştirme Sorunu). Toplumla bağlarının zayıflaması ve sonunda kopma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar (Sosyal Dışlanma Riski).

Tüm bu sorunların merkezinde yaşayan Romanlar topluma uyum sağlayamamakta, hayat standartlarını artırıcı fırsatlara erişememekte veya erişseler bile bu fırsatları değerlendirebilmek için yeterli donanımına sahip bulunmamaktadırlar. Bu süreçten çıkmanın ve toplumsal ve ekonomik fırsatlardan daha fazla yararlanmalarının sağlanması için eğitim seviyelerinin daha verimli ve başarılı bir noktaya taşınması gerekir.

ROMANLAR VE SOSYAL DIŞLANMA SORUNU

Karşılıklı etkileşimin zıttı veya negatifi olan sosyal dışlanma, gönüllü veya bir baskı-dayatma-kanunî zorlama sonucu, mecburî bir şekilde insanlardan, toplumdaki kopma, uzaklaşma, sosyal münasebet kur(a)mama veya yalnız başına bir hayat yaşama anlamına gelmektedir. Bireyin, toplumun dışına itilmesi, yaygın gelenekçi kültüre hapsedilmesi ve yeniliklerden uzak tutulması anlamına da gelir. Bu kavram, fert veya grupların işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, özürlülük gibi nedenlerden dolayı eğitim, sağlık ve kültürel imkânlardan yararlanamaması, üretim etkinlikleri içinde yer alamaması ve karar alma

süreçlerine katılmaması şeklinde tanımlanabilecek kapsamlı ve çok boyutlu bir kavramdır (Genç ve Seyyar, 2010: 645).

Bonner (2006); "sosyal dışlanmayı; bireysel, iktisadi, sosyal, politik, çevresel, uzamsal ve grupsal" olarak yedi boyutta incelemektedir. Bireysel olarak; ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklar, beklentileri karşılayamayan eğitim, iktisadi olarak; uzun vadeli işsizlik, işsiz hane halkı, gelir yoksulluğu, sosyal olarak; evsizlik, suç, asi gençlik, sapma davranışı, uzamsal olarak; savunmasız grupların marjinalleşmesi, politik olarak; yetkisizlik, siyasal hakların yetersizliği, politik süreçlere olan güvensizlik veya bu süreçlere yabancılaşma, çevresel/komşuluk olarak; iskân yapılarının yetersizliği, çevre felâketleri, grupsal olarak ise; engelli, yaşlı ve etnik azınlık grupların özellikleri üzerine odaklanma (Akt. Genç, 2013b: 371)

Sosyal dışlanma türleri: emek piyasasından tecrit ve işsizlik, sosyal güvenlik sistemlerinden tecrit ve maddî sıkıntılar (yoksulluk), tüketim özgürlüğünden tecrit ve yetersiz beslenme, sağlık hizmetlerinden tecrit ve hastalıklar veya erken ölümler, eğitim hizmetlerinden tecrit ve kültürel yozlaşma, toplum değerlerinden tecrit ve yabancılaşmadır (Genç ve Seyyar, 2010: 645).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan grupların en önemli özellikleri; topluma katılmama, yeterli donanımına sahip olamama ve kendilerini yetersiz hissetmeleridir. Sosyal dışlanmışlık bu anlamda iki taraflı cereyan eden bir olgudur. Dezavantajlı gruplar topluma uyum sağlamada güçlük çekerken, toplum da sosyal dışlanma riski altında bulunan grupları içine almakta tereddüt etmektedir. Sosyal dışlanma etkenleri açısından en riskli olan, her iki kesimin sosyal bütünleşme becerisini gösterememesidir (Akt. Genç, 2013b: 371). Romanlar bu çemberi aşamıyorlarsa içinde yaşadıkları toplum bunu başarabilmeli ve bu etnik grubun enerji ve sinerjisinden yararlanabilmelidir.

Romanlar, Türkiye'de toplumsal piramidin altında yaşayan, yoksul ve dışlanan gruplarından birisidir. Türkiye'nin her tarafına yayılmış durumda olan Romanlar, Türk nüfusu içinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Romanların buldukları toplumlardan farklı kültürel formlara sahip olmaları; onların sosyal dışlanma imgesinin temel kaynağını oluşturmuştur. Özellikle dil, giyim tarzı, müzik ve mesleki uğraşlar önemli belirleyicilerdir. Romanlar farklı yaşamlarından ve farklı yerlerden gelmelerinden dolayı evrensel olarak "davetsiz misafir" ve "yabancı" olarak görülmüşlerdir.

Romanların dışlanmasında din ve inançları da önemli bir sorundur. Romanların dinsel yaşamı ile ilgili kaynaklarda çoğunlukla buldukları ülkenin dinini kabul ettikleri yönünde bir kanaat vardır. Chailand ve Rageau'ya (1997:104) göre; "Romanların dinsel inançları, buldukları ya da yaşadıkları ülkelere göre değişmektedir: İspanya'da Katolik, Kuzey Avrupa'da Protestan, Rusya ve Romanya'da Ortodoks ve Türkiye'de Müslüman'dırlar". Fraser; (1992: 311) "Romanlar buldukları ülkelerin dinlerini kabul etme eğilimindedirler. Allah'a inanma konusunda biraz zayıf oldukları için her yerde dinsiz, Arap-Müslüman veya düzenbaz oldukları yönünde suçlanmışlardır (Akt. Kulukırık, 2011, 107).

Türkiye'de İslam inancına sahip olan Romanlar, itikadi açıdan kendilerini Bektaşî-Alevî ve Sünnî olmak üzere iki gruba ayırmaktadırlar. Özellikle göçer durumda olanların pek çoğu Bektaşî-Alevî Müslüman, yerleşik durumda olanların büyük çoğunluğu ise Sünnî Müslüman olarak bilinmektedir (Özkan, 2000:104).

Toplumsal kabul ve kimlik bağlamında bir kısır döngü içerisinde bulunan Romanların, bu soruna ek olarak eğitim, konut, istihdam konularında önemli sorunlarının olduğu ve bu sorunların gelecekte de devam edeceği görülmektedir. Pek çok ülkede olduğu gibi eğitim seviyelerinin düşüklüğü, sosyo-kültürel yapıları, varoş hayatını tercihte ısrarları, sürekli olmayan işler, demokratik katılımdaki isteksizlik gibi faktörler onları buldukları topluma

ötekileştiren ve yabancı yapan unsurlardır. Her ne kadar sürdürdükleri bu yaşam tarzı, yabancılaşma ve ötekilik konumu, onlara kendi kültür ve kimliğini devam ettirme imkânı verse de, ciddi sorunların taşıyıcılığı riskini de yüklemektedir. Roman kültürü ve kimliğinin analizi önemli olmakla birlikte, yapılacak projelerde kendilerinin de yer almaları projeleri başarılı kılacak ve kendilerinin lehine olacaktır. Bu noktada ortak bir akıl ve yol haritasına ihtiyaç duyulmaktadır (Kolukırık, 2011;107).

Roman topluluğu, toplumun diğer kesimlerine göre sosyal haklara ulaşmada ve bu haklardan faydalanmada büyük zorluklar yaşamaktadır. Türkiye'deki Romanlar kendi içerisinde homojen bir yapıda değildir. Bölgelere göre farklılıklar göstermektedirler.

Aslında sosyal dışlanmanın bir diğer alt besleyicisi sınıfsal farklılıklardır. Bu tabakalaşma anlayışı sınıflar arası farklılaşmaları ve dışlanmaları doğurmaktadır. Hall&Held (1995); sınıf, cinsiyet, ırk eşitsizlikleri bireylerin çağdaş toplumlarda özgür ve eşit olduklarını meşru olarak iddia edebilmelerini engellediğini savunmaktadır. Toplumda oluşan bu tabakalaşma anlayışı yaşamın tüm boyutlarını ve herkesi etkilemektedir. Başta sağlık, eğitim, güvenlik, iş, başarı, siyasal etkiye sahip olmak gibi, insan yaşamının temelini oluşturan alanlar toplumda sistemli olarak eşitsiz bir şekilde dağılmaktadır. Bazı insanlar diğerlerine göre daha çok avantaja sahip olmaktadır. Kültürel farklılıklar, ten rengi ve ekonomik statü farklılıkları sınıf ayrımının diğer nedenleri olarak sayılabilir.

Toplumda bazı grup ya da gruplar diğerlerini denetim altına alarak onları ekonomik, sosyal ve siyasal hayattan yoksun bırakmak isterler. Bazı gruplar bu durumu hazmeder ya da kabullenir, bazıları ise karşı koyarak mücadele ederler. Romanların ise bu alanlarda yaşamış oldukları dışlanmışlık ve durumunu kabullenip bunu yaşam tarzı haline getirmiş olmaları, mücadele ruhlarını ve azimlerini kırmaktadır. Romanlar kendileri sorunlarının farkına vararak çözüm yolları aramak zorundadırlar.

Alt kültürlerin toplumlarda organize olmaları diğer unsurlara göre daha kolay olmaktadır. Grup üyeliği, aidiyet duygusunu artırırken, ortak yaşam tarzı bunu hızlandırmaktadır. Bulunduğu toplumda sosyal dışlanma riski yaşayan ya da psikolojik olarak kendilerini ezik hisseden alt kültürler, hizmet ve imkânlarla erişimde de sorun yaşadıklarını düşündüklerinde kendi aralarında örgütlenerek bir mücadele seyrine girerler. Yerel kültürleri bir arada tutan bir diğer unsur da hemşehrilik bilincidir. Hemşehrilik; aynı şehirden, aynı coğrafi bölgeden, aynı ülkeden ve aynı kültürden olmayı ifade eder. Hemşehrilikte aidiyet ve kimlik duygusu ön plandadır (Genç, 2009).

Romanlar ekonomik ve sosyal hayattan, eğitimden ve hizmetlere erişimden, kamusal alanlarda çalışmaktan ve kültürel faaliyetlerden çoğunlukla dışlanarak yoksunluk yaşarlar. Sosyal dışlanma alanlarına aşağıda daha geniş bir biçimde değinilmektedir:

Ekonomik Hayattan Dışlanma

Türkiye'deki Roman gruplarının çoğunluğu ekonomik yoksunluk yaşamaktadır. Sosyal dışlanmanın en belirgin ögesi yoksulluktur. Kapitalist sistem insanlara ekonomik durumlarına göre değer biçmektedir. Bu anlayış toplumlarda kapitalist ahlak olarak yerleşmiş durumdadır. Roman grupları arasında "elit" tabakadan sayılanların durumları bile, önyargı ve ayrımcılık dışındaki çeşitli sebeplerden dolayı sürekli olarak kötüleşmektedir. Sosyal güvenlik kapsamında istihdam edilen Roman sayısı yok denecek kadar azdır. Romanların çalıştığı işler, çoğu zaman geçici, yarı zamanlı ve kayıt dışıdır. Aynı zamanda bu işlerde, genellikle sağlık ve güvenlik kaygıları göz ardı edilerek çalışmaktadır. Çünkü Romanların bulabildiği vasıfsız işler, el emeğine dayanan alanlarda yoğunlaşmaktadır; kalfalık veya ustalığa dayalı zanaatkarlık sahasında iş bulabilme olasılıkları oldukça azdır (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 101).

Kısaca Romanların büyük çoğunluğunun bir işi yoktur ve önemli bir kısmı geçici işler, işportacılık yaparken bir bölümü de sokakta ufak tefek şeyler satar gibi görünerek dilencilik yapmaktadır. Romanlar arasında prestijli mesleklerde çalışabilenler yok denecek kadar azdır. Buna eğitim durumları, kimlikleri ve toplumsal algı ve önyargı engel olmaktadır.

Sosyal İlişkilerden Dışlanma

Bireyin sosyal ilişki boyutu, aile ve arkadaşlarıyla olan bağı ve bu bağların yoğunluğunu ifade eder. Sağlıklı bir sosyal yaşam için aile dışındaki bireylerle de sosyal ilişkiler kurulması gerekmektedir. Sosyal ilişkilerin oluşmasında yüz yüze görüşme zorunlu değildir. Romanların sosyal ilişkilerine bakıldığında sağlıklı olmayan bir örüntüyle karşılaşılır. Romanlar kendi aralarında önemli bir dayanışma halindeyken diğer gruplarla aralarında sağlıklı bir ilişki yoktur. Bir bölgenin kalkınmasında, siyasal gelişmesinde, önemli günleri ve merasimlerinde bu topluluk kendine yer bulamıyorsa ortak bir bağın oluşması mümkün değildir. Eğer kişi bu eylemlerden hiçbirine dâhil olamıyorsa sosyal hayattan dışlanmış sayılır (Akt. Genç, 2013a).

Sosyal ilişkiler sosyal haklarla da bağlantılıdır. Sosyal hakların irdelenmesi için işgücüne katılım, çalışma, eğitim, barınma ve sağlık hakkının ne kadar kullanıldığının tartışılması gerekir. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında, erkek ve kadınların işgücüne katılımı ve bu imkânları kullanım ölçütüne göre dışlanmışlık boyutu değerlendirilebilir.

Eğitimden Dışlanma

Türkiye’de eğitim, tüm vatandaşlar için temel bir haktır ve devlet, ebeveynleri çocuklarını okula göndermeleri için hem teşvik etmekte hem de temel eğitim ve ortaöğretimi zorunlu kılmaktadır; ayrıca kız çocuklarını okula yollamanın geleneksel olarak gereksiz sayıldığı yerlere özel ilgi gösterilmektedir. Anayasa’ya göre eğitimde, cinsiyet ve etnik kimlik üzerinden (resmi azınlık okulları ve devlet tarafından kurulmasına izin verilmiş özel eğitim kurumları açısından farklı düzenlemeler olmakla birlikte) tecrit ve ayrımcılık kesinlikle uygulanamaz.

Romanlara ait okullar yerine Romanların da içinde bulunduğu okul ve sınıflara özen gösterilmelidir. Romanları aynı sınıfa koymak ayrı bir dışlanma biçimidir. Ancak Romanlar genellikle bir mahallede ya da köyde yaşarken buldukları bölge toplumun diğer kesimleri tarafından yerleşim birimi olarak tercih edilmediğinden Roman çocukları aynı okulda eğitim almak durumunda kalmakta ve bu durum toplumdaki dışlanmalarını artırmaktadır. Başka bir sorun ise; Roman olmayanlar okulda çocuklarının sınıfında Roman çocukları istememektedirler. Romanların eğitim seviyeleri düşük olduğu ve sınıfın eğitim homojenliğine ayak uyduramadıkları için ders işleme ve anlama düzeyleri düşmekte, böylece eğitimde fırsat eşitliği ilkesi uygulanamamakta ve başarıya ulaşmada aynı imkânlar Roman çocuklar için sağlanamadığından eğitimden dışlanma gündeme gelmektedir. Başarılı ve sürükleyici çocukların arasına alınmaları kendilerini motive edecek, iteleyecek ve başarı çitaları yükselecektir.

Hizmetlere Erişimden Dışlanma

Roman vatandaşlar daha çok varoşlarda ve şehirlerin kenar ve kıyı bölgelerinde yaşamayı tercih etmektedir. Gecekondu kültürü onların yaşam tarzına daha uygun gelmektedir. Çünkü müstakil evde yaşamak, kendine ait bir bahçeye sahip olmak onlar için çok önemlidir. Atlarını bağlayacakları, arabalarını park edecekleri, topladıkları atık malzemeleri depolayacakları ve bağımsız davranabilecekleri bir ev bahçesi onlar için çok önemlidir. Hal böyle olunca bir takım hizmetleri almakta zorlanmaktadırlar. Kendilerine bu konuda fırsat verilmeli, hizmetlerden daha kolay ve hızlı yararlanabilmeleri sağlanmalıdır.

Kamusal Hizmetlerden Dışlanma

Kamu kuruluşlarında çalışan Romanların sayısı oldukça azdır. Çünkü eğitim seviyeleri ve kapasiteleri bu alan için yeterli olamamaktadır. Bu tarz işlerde çalışma istekleri ve azimleri de dışlanma eğilimlerini örtecek seviyede değildir. İstihdam alanı olarak kamu kurumlarına yerleştirilmeleri durumunda yaşam şartları ve ekonomik durumları belli bir standarda ulaşmış toplumla bütünleşmeleri kolaylaşacaktır. Ayrıca, okul, cami, yol, sağlık birimleri gibi zorunlu hizmet unsurları da bu toplulukla tamamen buluşturulmalı ve refah seviyeleri artırılmalıdır. Romanlara yapılan yatırım kayıp olarak görülmemeli aksine toplumun refahı için önemsenmeli, gerektiğinde kendilerine öncelik verilmelidir. Devlet bürokrasisinde, eğitim ve sağlık sektörlerinde iş bulabilmek ya da askerliği bir meslek olarak seçmek, geleneksel önyargılar ve eğitim eksiklikleri nedeniyle Roman işgücü için neredeyse imkânsızdır.

EĞİTİMİN İŞLEVLERİ

Bir toplumda istendik bireyler oluşturmanın en kestirme ve garanti yolu eğitim yoluyla gelenek, örf, adet ve değerlerle o toplumu kültürlemedir. K.Hurrelmann, eğitimi; "bir toplumdaki tek tek bireylerin veya grupların, toplumdaki başka kişilerin şahsiyet gelişimini olumlu yönde etkilemek için yaptıkları sosyal hareketler" olarak tanımlamaktadır. Eğitim; şahsiyetin oluşumu, gelişmesi, geçmişten gelen kültürün devamlılığı ve bireyi gelecekteki beklentilere hazırlama işlevini yerine getirir. Eğitim kavramı için söylenen bu amaçlı, örgütlü ve kısmen de profesyonelce etkiler, çocuklara ve yeni yetişen gençlere yöneliktir. (Ergün, 1997).

Eğitim toplumları geliştiren en belirgin araçtır. Özellikle eğitimin toplumsal işlevleri dikkate alındığında Roman vatandaşların eğitim sürecine daha uzun süreli dahil olmaları ve eğitimde başarı düzeylerini artırarak üniversitelerin kapılarını zorlamaları gerekmektedir.

Eğitimin açık işlevleri, toplumun kültür mirasının birikimi ve aktarılması, çocuğun sosyalizasyonunun sağlanması, yenilikçi ve değişmeyi sağlayıcı elemanlar yetiştirilmesi, siyasal hayata katılım ve seçme hakkını doğru kullanma, ekonominin gereksinimlerine uyma ve geleceğin tüketicilerine gerekli bilgiyi verecek insan gücü ile birlikte beyin gücünü kullanmayı sağlamaktır.

Evlilik sürecinde bilinçli olma, uygun eş seçiminde daha avantajlı olma, daha geniş bir arkadaş çevresine sahip olma, sosyal statünün ailesinin üzerinde bir pozisyona yükseltilmesi eğitimin sağladığı gizli işlevlerdendir. Eğitim, yüksek statü kazandırmada ve hareketlilik merdiveninde yukarı doğru hareketliliğin sağlanmasında başat unsurdur. Ayrıca eğitim çocuğun bakımının, korunmasının sağlanması bilinci oluşturur, geçici bir süre için işsizliği önler. Çocuklar açısından zorunlu eğitim, onları iş alanlarının dışında tutarak yetişkinlerle rekabetinde olmalarını engeller ve ekonomik olarak sömürülmelerinin önüne geçmiş olur. Okula, suç işlemekten uyuşturucu madde alışkanlığına, doğum denetimine dek toplumun bütün patolojik durumlarına çözüm yolu bulan araç gözüyle bakılır (Tezcan, 1985). Roman çocuklarının eğitim sürecinde akademik başarıları yükseldikçe bu işlevler kendiliğinden devreye girecek ve birçok sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır.

EĞİTİM SÜRECİNDE ROMAN ÇOCUKLARI

Kısaca terbiye olarak tanımlayabileceğimiz eğitim, her birey ve toplum için en önemli ihtiyaçtır. Eğitimsiz bir toplumun kalkınması ve gelişmesi mümkün değildir. Ağaç yaş iken eğilir temel felsefesinden hareketle bireylerin beyin melekelerinin en fazla alıcı olduğu dönem, çocukluk ve gençlik dönemidir. Bu dönemde gençler nasıl işlenirse ve hangi kalıba sokulursa çıkan ürün o doğrultuda olur. Eğer toplumun bireyleri arasında risk unsuru olabilecek dezavantajlı bireyler var ve bunlar, ilgili toplum için tehlike oluşturacaksa önceden tedbir alınır

ilgili gençleri eğitim süreci içinde yetiştirmek ve davranışlarını olumlu yönde geliştirmek gerekir. Romanlar, Türk toplumuyla yeterince örtüşemiyor ve dezavantajlı durumdan çıkamıyorlarsa eğitim alanında ciddi bir şekilde desteklenmelidir; eğitim kurumlarına erişim ve başarı düzeylerinin artırılması için gerekli iyileştirmeler de yapılmalıdır.

Çoğu toplumlarda egemen kültürün dışında kalan azınlık gruplar vardır. Bunlara etnik gruplar da denebilir. Bunlar egemen kültürden çeşitli biçimlerde farklılaşmış gruplardır. Türkiye'deki Roman vatandaşlar ve çocukları, özellikle eğitim sürecinde bu farklılaşmayı yaşamaktadırlar. Farklılaşma ağırlıklı olarak; din, dil, kırsal ya da gecekonduda yaşayarak sosyal alandan soyutlanma, gelir düzeyi düşük alt sosyo-ekonomik grup üyesi olma, etnik köken farklılığı, fiziksel ruhsal ve zihinsel bakımdan sağlıklı hayat ve cinsiyetten kaynaklanmaktadır. Bu tip birey ve gruplar genellikle egemen kültürün dışında kalırlar. Egemen kültürün yapı taşlarıyla oluşan ve değerlerince denetlenen eğitim sisteminde kendilerini engelli olarak görürler.

Genellikle gecekonduda ya da sefalet mahallelerinden gelen, düzensiz aile yapısına sahip bu ailelerin çocukları egemen kültür çocuklarından daha saldırgan ve yola gelmez özellikler gösterirler. Okul, çocuklardan kibar olmayı, topluma katılımı, başkalarına saygılı olmayı bekler, çalışkanlığa ve etkinliğe teşvik eder. Bu değerler üst ve orta sınıf insanların çocukları tarafından korunabilir. Fakat alt sınıf çocukları bu değerlere yabancıdır ((Tezcan, 1985:87)). Okul, belli bir yeri olan, belli bir süre devam eden, öğrenci ve öğretmeni değişen, geniş bir çevreye hitap eden, eğitim faaliyetini planlı ve programlı bir şekilde sürdüren, yani öğrenme faaliyetini organize bir ders faaliyeti olarak devam ettiren, genel ve mesleki çeşitler içerisinde şekillenen kuruluşun adıdır (Akyüz, 1991: 247).

Okul ve aile ortamının sunduğu değerler arasındaki farklılıklar bu çocukları ikilemede bırakmaktadır. Ailenin değerleri daha baskın olduğu için çocuklar ailenin değerlerini sahiplenirler. Onun için bu çocuklar orta sınıf çocuklarıyla eşit durumda değildirler. Hatta alt sınıfın çocukları yetenekli olsalar bile eğitimde ilerleme niyetinde ve eğiliminde değil, gerektiğinde öğrenimlerini yarıda bırakmaya hazırdırlar. Romanların yaşam tarzının alt sınıf yaşam tarzına uygun olduğu dikkate alındığında çocuklarının sözü edilen profile daha yakın olduğu söylenebilir. Çocuklar, toplumsal normları ve onlara uyulmama durumundaki cezaları eğitim yoluyla öğrenirler. Ödüllendirme ve cezalandırma biçimindeki yaptırımlar bir kültürde toplumsal denetimin kurulmasına yardımcı olur. Toplumda doğru tipteki tutumlar ve davranışlar için kültür, belirli normlar kurmuştur. Bu kurallar eğitim yoluyla çocuklara aktarılır.

Roman çocuklarının ve gençlerinin kaliteli eğitime ulaşabilmesinin önünde pek çok engel bulunmaktadır. Bu engeller özetle; kaliteli okullara erişim, ekonomik yetersizlikler nedeniyle ulaşılamayan kırtasiye, ders araç gereci, üniforma, ayakkabı, projelere katılım gereçleri, ders çalışma imkân ve ortamlarının yetersizliği, etüt çalışması yaptırabilecek nitelikte yararlanabilecekleri kimselerin olmaması ve çocukların küçük yaşta çalışmaya alıştırılması gibi nedenler şeklinde sayılabilir. Bu ve benzeri tabular yıkılarak Roman çocuklarının eğitim yoluyla niteliklerini artırmak veya üniversiteye gidebilmelerinin önünü açmak gerekmektedir.

Roman çocukları için bu ekonomik yetersizliklerin yanında oluşan önyargılar, bazen öğretmenlerin olumsuz tavırları, diğer öğrencilerin taklit ve dışlama eğilimleri ve ilgisizlik gibi nedenler de başarısızlığı körükleyici olabilmektedir. Hedef belirleme ve geleceğe yönelik düşük profilli beklentiler çocukların derse karşı azim, şevk, istek ve ümitlerini kırmaktadır. Bu olumsuzluklara ailelerin de ilgisizliği eklendiğinde eğitimde başarı sacayağının iki direği yıkılarak işlevsiz hale gelmektedir. Bilindiği gibi eğitimde öğrenci, öğretmen ve veli üçlüsünün işbirliği başarı için her zaman olmazsa olmaz kuraldır.

Helsinki Yurttaşlar Derneğinin yapmış olduğu araştırma raporunda; “bazı okul ve sınıflarda, öğrencilerin çoğunluğu Romanlardan oluşuyorsa, diğer çocukların sınıftan alınması suretiyle tecrit edilmiş okullar veya sınıflar ortaya çıkmaktadır. Daha az imkân tanınan bu okulların öğretmenleri de daha düşük motivasyonla çalışmakta, tüm bunların sonucunda da başarı oranları giderek düşmektedir. Okul yönetimlerinin önyargılı tavırları Roman ebeveynleri okul ortamından uzaklaştırmakta ve böylece çocuklarının eğitimine ilgi göstermeleri engellenmektedir. Roman çocuklar, milli bayram kutlamaları ve mezuniyet törenlerinden çoğu zaman dışlanmaktadır. Türkiye’deki Romanlar az eğitim gören, en az başarı gösteren, okula devam ve okuma oranı en düşük gruptur” (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008: 56) şeklindeki açıklamalarının doğruluk payı olmakla birlikte sübjektif bir değerlendirme olduğu söylenebilir. Böyle bir yaklaşım zaten ilgili çocukların okuldan ve eğitimden dışlanması anlamına gelir ki; bu duruma müdahale edilmesi ve öncelikle Roman çocuklarının eğitim sürecinde kalmaları sonra da başarı düzeylerinin artırılması ve zekâlarını aktif kullanmalarının sağlanması gerekir.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı; Roman çocuklarının eğitim süreçlerinde okullarda ve derslerde yetersiz kalmaları ve başarısız olmalarında sosyal dışlanma algılarının rolünü araştırmaktır⁵.

Çalışma, Sakarya ili Kaynarca ilçesi yolu üzerinde bulunan Çamyolu Mahallesi ve aynı Mahallenin Nallıhan bölgesinde yaşayan Romanların eğitim sürecinde olan çocuklarıyla yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan betimleyici nicel bir araştırmadır. Araştırma; görüşmede elde edilen veriler ve bu konuda ülkemizde yapılan diğer araştırmaların verileri ile sınırlıdır. Ayrıca çalışmanın teorik çerçevesi geniş tutularak sosyal dışlanmanın Roman topluluğu üzerindeki etkileri, aynı toplumun genel eğitime bakış açıları, suç işleme eğilimleri ve eğitimin Roman topluluğuna katkıları üzerinde durulmuştur.

Eğitim, bir toplum için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Romanların toplumda ciddi bir şekilde geri kaldığı, sosyal ve ekonomik hayata uyum sağlayamadığı ve kültürel olarak giderek marjinalleştiği ve yeterince istihdam edilemediği gibi sebeplerle sosyal dışlanma ile karşı karşıya kaldığı ve toplumsal refahı olumsuz etkilediği görülmektedir. Çalışmada Roman topluluğunun eğitim olanaklarından daha fazla yararlanması gerektiği; Roman çocuklarına gerekirse pozitif ayrımcılık yapılarak eğitim öğretim süreçlerinin daha uzun sürdürülmesi ve üniversitelere gitme oranlarının artırılması; prestijli iş ve mesleklere erişimleri sağlanarak aralarında model oluşturmaları gerektiği ve yaşanan olumsuzluklardan kurtulmak için devletin ne tür politikalar üretip uygulaması gerektiği üzerinde durulmuş ve bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmada farklı okul, yaş ve cinsiyet gruplarından 29 Roman çocuğuyla görüşülmüş ve literatür taramasıyla ülkemizdeki konu ile ilgili diğer çalışmalardan yararlanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca Sakarya’da Romanlara ayni ve nakdi yardım sağlama konusunda ciddi çalışmaları olan Sakarya Kültür ve Sosyal Yardım Vakfı (SAKVA) ve okullardaki öğretmen ve idarecilerle görüşmeler yapılmış ve genel kanaatlerimiz kullanılmıştır. Literatüre kazandırılmak istenen bu çalışmanın sonuçlarının Türk toplumu ve özellikle Romanların sorunlarının çözümüne katkı vereceği düşünülmektedir.

Araştırmada yüz yüze görüşmeyle çocuklara 20 soru sorulmuştur. Görüşmenin rahat bir ortamda geçmesi ve güvenilirliğinin artırılması için kahve ortamı tercih edilmiş ve çocuklar evlerden ve sokaktan rastgele çağrılmıştır. Tarafımıza güvenin artması ve doğru cevap

⁵ Bu makale kullanılan verilerinin bir kısmı 08.02.2015 tarihinde Kocaeli’de yapılan Uluslararası Roman Çalıştay’ında özet olarak kullanılmış ve bildiri kitabında yayınlanmıştır.

alabilmemiz için bölgede yardım niteliğinde sürekli hizmet veren SAKVA yetkilileri ve köy muhtarından destek alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Sakarya ili Çamyolu Mahallesinde yaşayan Roman çocuklarla yapılan bu çalışmada ulaşılan veriler ve yorumları aşağıda çıkarılmış olup; veriler tartışmalar sonucunda bilgiye dönüştürülmüş ve sonuç bölümünde sorunların çözümü için önerilerde bulunulmuştur.

Çocukların Demografik Yapıları

Araştırmaya konu olan çocukların % 69'u erkek ve % 31'i kızlardan oluşmaktadır. Çocukların % 50,1'i 10-14 yaş ve % 49,9'u 15-17 yaş aralığında olup tamamı okula gitmektedir. Yine çocukların % 50'si aynı ortaokula, % 35'i meslek liselerine ve % 15'i de farklı ortaokullara gitmektedir. Bu verilere ve gözlemlerimize göre çocukların büyük bir bölümü aynı okula gitmektedir. Mahallenin tamamına yakını, Roman olmasından dolayı öğrencilerin yarısından çoğu aynı okula gitmektedir. Diğer öğrenciler başka okullara gitmektedir. Görüşmede "Sınıfınızda Roman olmayan var mı? " diye sorulan soruya aynı okula giden öğrencilerin hayır cevabı verdiği ve Roman çocuklarının aynı sınıflarda toplandığı görülmektedir. Bu sonuçta her çocuğun ikametinin olduğu mahalledeki okula gitme zorunluluğunun etkisi büyüktür. Lise okuma oranı düşük olmakla birlikte bazı ortaokul seviyesindeki çocukların çarşı merkezindeki okullara gittiği görülmektedir. 15 yaş üstü çocukların ailelerine yardım ettikleri, kayıtsız işlerde çalıştıkları ve ev ekonomisine katkı sağladığı söylenmektedir.

Kardeş sayılarına bakıldığında; kardeş sayısının 2 ile 7 arasında değiştiği; ağırlıklı olarak 4-5 kardeş gözlemlenmiştir. Romanlarda aile planlamasının etkin olmadığı ve çocuk sayısının Türkiye ortalaması üstünde olduğu görülmektedir. Ancak İzmir'deki Tarlabası Mahallesi Romanları hakkında yapılan bir araştırmada; Romanların çoğunlukla üç ve dört kişilik aileden oluştuğu görülmüştür. Bu durum; yerleşik düzen, iş piyasasında yaşanan değişimler, annenin (ev temizliği vb. işlerle) gelir için çalışma yaşamına katılması, çocukların eğitim sürecinde tutulamaması, meslek kazandırılmama ve ekonomik konumlarını koruma düşünceleri çocuk sayısını belirlemede önemli etkenler olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Kolukırık, 2011;107).

Ders Başarı Düzeyleri

Öğrencilerin % 62'si 5.-8. sınıf ve % 38'i 9.-12. sınıf aralığında öğrenim görmektedir. 2015 öğretim yılı birinci döneminde öğrencilerin % 70'inin karnesinde zayıf olduğu ve diğerlerinin zayıf olmadığı tespit edilmiştir. Zayıf olan yüzde yetmişlik grupta zayıf sayısının 1 ile 6 arasında değiştiği; 3-4 zayıf olanların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların % 45'i öğrenim hayatı boyunca en az bir kez teşekkür belgesi almış ve % 55 gibi bir çoğunluğu hiç teşekkür belgesi alamamıştır. Ayrıca katılımcıların hiç biri takdir belgesi almamıştır. İzmir Menemen Kâzımpaşa Romanları hakkında yapılan bir araştırmada eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu; görüşülenlerin % 30'unun okuryazar olmadığı; % 17,1'inin ilkökul eğitimini yarıda bırakmış olduğu ve yükseköğrenime devam edenin bulunmadığı tespit edilmiştir (Kolukırık, 2006; 11). Tarlabası Romanları arasında da eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu; okuryazar olmayanlar % 25,6; ortaokul mezunu olanlar % 5,6 ve lise mezunu olanlar % 1,1 olarak bulunmuştur. Eğitim seviyesinin düşük olmasında; anne ve babanın eğitim seviyesinin ve sosyo-kültürel çevre koşullarının etkili olduğu; bu durumun gelecek açısından önemli bir sorun olabileceği savunulmaktadır (Kolukırık, 2006).

Çocuklarla görüşme esnasında hepsi karnelerini göstermek istemiştir. Çocukların bir kısmının kaç zayıf olduğunu; bazılarının ise zayıfın ne demek olduğunu bilmediği gözlemlenmiştir. "Derslerin nasıl?" sorusuna "iyi" diyenlerin karnesine bakıldığında 2-3 zayıf

olduğu görülmüş ve çocukların bu kadar zayıfı iyi olarak değerlendirdiği anlaşılmıştır. Sınıfta zayıfı olmayan ve teşekkür belgesi alan çocuk sayısının çok az olduğu, böyle bir ortamda bir iki zayıfın ciddiye alınmadığı görülmektedir. Sınıfta çocuklara rol model olacak kimsenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Zayıfı olmayan öğrenciler genelde kent merkezindeki meslek okullarında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Birçok öğrenci ders çalışmadıklarından dolayı başarılı olamadıklarını belirtmişlerdir. Başarılı olmanın yolunun ders çalışmaktan geçtiği ama ders çalışmayı başaramadıkları görülmektedir. Başarı düzeylerinin düşük olmasının bir diğer sebebi ise sınıftaki öğrencilerin hepsinin Roman olması ve çoğunun başarısız olmasıdır. Bazı öğrenciler Roman olmayanların okullarında eğitime devam etmesi halinde kendilerinin daha başarılı olabileceklerini düşünmektedirler.

Arkadaşlık İlişkileri

Okulda başarılı olmanın yollarından bir tanesi de sınıf arkadaşları arasındaki sağlıklı ilişkilerdir. Sınıf arkadaşlarıyla anlaşma durumları sorulduğunda %77,5 gibi büyük bir çoğunluğu sınıf arkadaşlarıyla iyi anlaştıklarını; dörtte biri de bazen anlaşamadıklarını ifade etmektedirler. Sınıftaki öğrencilerin çoğunluğunun Roman olması arkadaşlık ilişkilerinin iyi olması için önemli bir gerektir.

Arkadaş gruplarının daha çok kimlerden oluştuğu ile ilgili sorumuza öğrencilerin yarısı, Romanlardan oluştuğunu söylemektedir. Bu tercihin ana sebebi sınıf ve mahalle arkadaşlarının hep Romanlardan oluşmasıdır. % 10'luk bir kısım her kesimden arkadaş edinebildiğini; arkadaş seçiminde roman olup-olmamaya bakmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazıları Roman olmayanlarla ilişki kurmakta zorlandığını belirtmiştir.

Dikkat çeken bir durum da şudur: Erkek çocuklar, kızlarla çok arkadaşlık kurmak istemediklerini; erkekleri daha çok tercih ettiklerini; kızlar ise bu durumun çok fark etmediğini söylemektedirler. Roman vatandaşların kadın-erkek ilişkilerinde çok hassas olduğu bilinmektedir. Bu bölgedeki Romanlar, yerleşik düzende hayatlarını sürdürdüklerinden dolayı aile, mahremiyet, namus, düğün ve bayram gibi değerlerin ve kavramların kendileri için önemli olduğu ve bu konularda bir genel kültürün oluştuğu görülmektedir.

Okulda arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkileyeceği kanaatiyle Roman olduğunu gizleyen çocuklar vardır. Romanlar, görünüşlerinden ve "hijyen sorunlarından" dolayı arkadaşlarının kendilerini dışlayacağını düşünmektedir.

Öğretmenlerle Diyalog

Öğrencilerin tamamı öğretmenleri ve okul idaresi ile herhangi bir sorun yaşamadıklarını, öğretmenlerini çok sevdiğini ve idarenin kendilerine çok iyi davrandığını ifade etmişlerdir. Bu durum sevindirici bir durumdur. Diğer yapılan bazı araştırmalarda öğretmenlerin Roman çocukları ile yeterince ilgilenmedikleri ve çocukların öğretmen ilgisizliğinden başarısız oldukları ve dışlandıkları söylenmektedir. İzmir Menemen Kâzım Paşa Romanları ile yapılan bir araştırmada çocukların okul ortamında öğretmenlerle bir ayrım yaşamadıkları, ancak Roman olmayan (Gaco-Gacı) okul arkadaşlarıyla iletişim kurmada sorunlar ve zorluklar yaşadıkları belirtilmiştir (Kolukırık, 2011; 108). Ancak öğrencinin öğretmenlerden bu kadar memnun olmalarının, ders başarılarına olumlu yansımadağı görülmektedir. Öğrencilerin memnuniyetlerinin daha çok ilgi ve davranışlar üzerine yoğunlaştığı kanaatindeyiz.

Ders Çalışma Alışkanlığı, Ödev Yapma ve Destek Alma Fırsatları

Eğitim sürecindeki çocuklara ders çalışma alışkanlığının kazandırılması eğitimdeki başarı trendlerini çok etkilemektedir. Bu istek bazen içten gelir, çoğu zaman kazanımla ve alışkanlıkla elde edilir. Çalışma yaptığımız çocuklarda ders çalışma isteği ile ilgili bir tezatla

karşılaşmıştır. Çünkü öğrencilerin % 56'sı ders çalışmaya istekli olduklarını ifade ederken; bu isteğin başarı düzeyine yansımadağı görülmüştür. Öğrencilerin ¼ ü bazen istekli olduklarını, diğer kesim ders çalışmaya istekli olmadıklarını ifade etmektedir. Bir kısmı ise çalıştığı halde başarılı olamadıklarını, dersi anlayamadıklarını, alt sınıflarda iyi bir temel alamadıklarını ifade etmektedir. Bu son tercihin daha gerçekçi olduğu düşünülmektedir. Çünkü 6. sınıftan sonra lise son sınıfa kadarki sürede derslerin verimliliği ilk beş sınıfta kurulan alt yapı ile doğru orantılıdır. Küçük yaşta ders çalışmanın ne olduğu ve gerekliliği konusunda bilinçli olmayan çocuklar, daha sonra "yarışa katılmak" isteseler bile dersi anlayamadıkları, kavrayamadıkları ve isteklerinin körelmesi nedeniyle "yenilgiyi kabullendikleri" ve bir müddet sonra dersten koştukları görülmektedir. Aslında dersleri anlayamama dersten dışlanmayı ve daha sonra sınıftan ve sosyal ortamdan dışlanmayı da beraberinde getirmektedir.

Ders başarısı üzerinde önemli etki ve katkısı olan ev ödevleri ile ilgilenme ve başarabilme durumları üzerinde yapmış olduğumuz yüz yüze görüşmede %36'sı ödevlerini kolay yaptıklarını; diğerleri ise bazen kolay çoğu zamanda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ödevlerini yapmada kimden yardım aldıklarını sorduğumuzda aileden yardım alanlar çoğunlukta görülmektedir. Aile içinde anne, baba, abla ve abilerden hatta dedelerinden yardım aldıklarını ifade edenler vardır. % 16'sı öğretmenlerinden ödev yardımı aldığını ifade etmiştir. Bir kısmı ailelerinin okur-yazarlığı olmadığı için yardımcı bulamadığını ve ödevlerini yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin okuma yazma bilmemesinin üzerine gidilmesi ve yaygın eğitimden yararlanmalarının sağlanması, gerçekleştirilmesi gereken bir durumdur. Çünkü eğitimsizlik birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Kocaeli'de Romanlarla yapılan bir araştırmada, % 40,6'sı en çok eğitimsizlikte sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir (Demirel, 2012: 92).

Dersler zor olduğu için başarılı olamadığını, okumanın zor olduğunu söyleyenler de vardır. Romanların genellikle kolaycı oldukları ve kolay işleri tercih ettiklerini bu bulgu doğrulamaktadır.

Sosyo-Kültürel Faaliyetler

Kültürel hayatla bağlantı ve ilgilerini ölçmek üzere Roman çocuklarına yöneltilen "Hiç sinemaya gittin mi?" sorusuna 2/3'ü olumlu cevap vermiştir. Bu veri sevindirici bir sonuç olmakla birlikte Sakarya'daki SAKVA başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin bu alana katkı verdikleri görülmüştür. Sinemanın ne olduğunu bilmeyen çocukların oranı % 15 iken diğerleri de bildiği halde hiç gitmediklerini beyan etmişlerdir.

Sosyal ve kültürel faaliyetlerle bağlantılı olarak boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda alınan cevaplar arasında; ders çalışmak, işte çalışmak, TV seyretmek, başta futbol olmak üzere oyun oynamak, bisiklet binmek, kitap okumak, evde oturmak, araba kullanmak, şiir okumak, ödev yapmak, gezmek ve ev işi yapmak gibi cevaplar alınmıştır. Bu gözlemede Roman çocuklarının çok televizyon seyretmedikleri ilgi çekicidir. İnternet kullanan çocuk sayısı üçtür. Özlemini çeken çocuklar ise bir hayli fazladır. Kitap okuyanların sayısı epey fazla olmakla birlikte okunan kitapların konusu üzerine yapılan sohbette ağırlıklı olarak macera, at ve hayvan figürlerinin olduğu dikkat çekmiştir. Güvenlikle ilgili kitap konuları da ilgileri arasındadır.

Boş zaman değerlendirme kültürü olarak düzenli sosyal aktivite alanların olmadığı, kendi kültürlerini sevdiklerini ve canlı tutmak istediklerini, düğün ve eğlenceleri çok sevdiklerini, televizyon seyretmeme gerekçesi olarak da günlük hayatlarının daha çok dışarda geçtiğini ve film gibi olduğunu beyan etmeleri ilginçtir. Romanların örf ve adetleri küçük yaşta benimsenmektedir. Çocuklar düğünlerde çok eğlenebildikleri için düğünleri sevmektedirler.

Ailevi İlişkiler

Çocukların ders çalışma ve başarılı olmasında ana etkenlerinin bir parçası olan aile, çocuklar için son derece önemlidir. Özellikle çocukluk çağında ailenin; korunma, barınma, gelişme, sevgi, ihtiyaçların karşılanması ve sahiplenilme fonksiyonlarının çocuklar için oldukça gerekli olduğu ve bu ihtiyaçların başka bir yerden karşılanamadığı bilinmektedir. Çocuklara ailelerinden memnurluk durumu sorulduğunda tamamının ailesinden memnun olduğu görülmüştür.

Roman çocuklarının ailelerine çok bağlı olduğu, birçok imkândan yoksun olmalarına rağmen yaşam tarzlarını beğendiği ve aidiyet duygusu taşıdıkları gözlenmiştir.

Evlilikte Eş Seçimi

Evlilik çağına geldiğinde hangi kültürel kimlikten bir eş tercih edebilecekleri sorulduğunda, bazıları evlilik için kimlik ayrımı yapmadığını; bazıları, daha iyi anlayabileceğini düşünerek Romanları tercih ettiğini; bazıları ise Roman olmayanları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu tercihte kız ve erkekler aynı fikirde birleşmektedir.

Roman olmayanlarla evlenmek isteyenlerin ilginç gerekçeleri vardır. Romanların "temiz olmadığını", "küfürbaz olduğunu", "düzensiz yaşadığını", "yoksul olduğunu", bu nedenlerle Roman birini tercih etmeyeceğini; Roman olmayanların ev işlerinde daha başarılı oldukları için Roman olmayan bir eş tercih edeceğini ve ayrıca Romanlığın toplumdaki dışlanma gerekçesi oluşturması dolayısıyla Roman olmayan biriyle evlendiği takdirde Roman kimliğinden sıyrılacağını düşünmektedir.

Romanlarla evlenmeyi tercih edeceğini belirtenlerin gerekçeleri ise; aynı kültürden geldikleri, örf ve adetlerde sapma olmayacağı, yaşam tarzlarını daha iyi bildikleri ve kendileriyle daha iyi anlaşacaklarını düşündükleri için evlilik zamanı geldiğinde Romanları tercih edeceklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca; Roman adet ve oyunlarını çok sevdiklerini, bu adetlerinin daha iyi olduğunu ve onlardan vazgeçmek istemediklerini, Roman oyunlarından tatmin olduklarını ifade etmektedirler.

Hedef Belirleme ve Meslek Seçimi

Çocuklar kendilerine hedef belirlemede ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu konuda ailenin de desteği yoksa çocuklar ortada kalmaktadır. Kendilerini ileriye hazırlayacak ve buldukları dezavantajlı durumdan onları çıkaracak bir örnek, model, rehber veya danışmana ihtiyaç duymaktadırlar. Burada okul yönetimi, rehberlik servisi ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Roman çocuklarının %44'ü okul sonrası hedef olarak okumak, %20'si çalışmak, %25'i ne yapmak istediğini bilmemek gibi cevaplar vermişlerdir. Buna bağlı olarak hangi mesleği istedikleri sorulduğunda ise üçte birinden fazlası polis, jandarma olmak istediklerini beyan etmişlerdir. Sebebi sorulduğunda güvenlik güçlerinin kavgaları ayırdığını, insanlara yardım ettiğini, insanları koruduğunu ifade etmişlerdir.

Bu talebin psikolojik bir baskının sonucu olduğu düşünülmektedir. Kendilerinin kavgaya ettikleri, korunmaya ihtiyaç duydukları ve bu meslek grubu ile çok karşılaştıkları hatta polis ve jandarmadan korktukları anlamına da gelebilir. 14 yaşındaki bir kız öğrencinin jandarma olmak istemesi uç bir örnek olarak verilebilir. Bunun yanında tercih edilen diğer meslek grupları yüzdeleri sırasına göre öğretmen, doktor, hemşire, itfaiyeci, tesisatçı, motorcu, fabrikatör, din görevlisi, sanatçı, futbolcu gibi meslekler olarak sıralanmıştır. Cevaplama esnasında bazı öğrenciler birden fazla meslek tercihinde bulunmuşlardır. Burada üç önemli unsur göze çarpmaktadır. Birincisi Romanlar, müziği severler ancak bu çocuklardan müzisyen olmak isteyen çıkmamıştır. İkincisi, güvenlik güçleriyle çok karşılaştığı için bu alan en çok tercih edilmiştir. Üçüncü ve en önemlisi bu meslekler tercih edilirken bunlara nasıl ulaşılacağı bilgileri son derece azdır. Öğretmen, doktor, fabrikatör diye cevap verenlerin çoğu karnesinde zayıf

olanlar ve eğitim hayatında teşekkür dahi alamayanlardan oluşmaktadır. Bu ders başarısı ile o unvanlara ulaşamayacağı istatistiksel bir gerçektir. “Şu andaki durumuna göre bu mesleğe ulaşabilir misin?” diye sorduğumuzda “hayır”, “çok çalışmam gerekir” gibi cevaplarla karşılaşmıştır. Erişmeleri mümkün olmayan şeyleri talep etme eğilimi de hissedilmektedir.

Sosyal Dışlanma Algısı

Eğitim sürecinde başarılı olabilmek için, seveerek okumak, dersi anlamak, sağlıklı ortamda eğitim almak, ödev ve ders materyallerine kolay ulaşmak, okul-aile desteği görmek gibi fırsatlara erişebilmek ve bu fırsatları kullanabilmek gerekir. Öğrenci kendini okulda rahat hissetmeli ve bulunduğu ortamı sahiplenmelidir. “Okulda dışlanma ile karşılaşılıyor musunuz?” diye sorduğumuzda bazıları bu kavramı anlayamamıştır, %76 gibi büyük bir çoğunluğu da hayır cevabını vermiştir. Hor görülme kavramının daha iyi anlaşıldığını görüyoruz. Daha çok ilgi gördüklerini söyleyenler de vardır.

Romanların yoğun olmadığı okullarda okuyanlar, Roman olduklarını gizlediklerini ifade etmişlerdir. Bu önemli bir bulgudur. Roman olduğundan sıkıldığını söyleyenler de vardır. Ancak çocukların büyük çoğunluğu Roman olmaktan memnundur. Bazıları okulda dışlanmadığını, çünkü Roman olduğunu gizlediğini, söylediği takdirde kendisiyle dalga geçileceğini, dışlanacağını ve küçük düşürüleceğini düşünmektedirler. Bu durum dışlanacağını düşündüğü anlamına gelmektedir. Bazıları oyun oynanırken kendilerinin oyuna alınmadığını, buna çok üzüldüğünü ama niçin oyuna alınmadığını bilmediğini söylemişlerdir. Yani Roman olmanın bir dışlanma gerekçesi olmasını anlayamamaktadır. Kocaeli’de Romanlarla yapılan bir araştırmada; eğitim hayatından uzak kalmalarının bir nedeninin de okullardan dışlanma algısından kaynaklandığı belirtilmektedir. Yine bu araştırmada, Romanların eğitime önem verdiklerine ve çocuklarını okutmak istediklerine de değinilmiştir (Demirel, 2012: 92).

Bir kısmı okulda normal karşılandıklarını ancak toplumda dışlandıklarını, Roman oldukları için işe alınmadıklarını ifade etmektedirler. İşe alınmamalarının haklı olduğunu, sebebi olarak da; işte dikkatli olmayacaklarından dolayı işverenlerin kısa zamanda işten çıkarabileceğini ifade etmektedirler. Çocukların bu yaşta kendi kimliği hakkında değerlendirme yapabilir olmaları ve bunu açıkça ifade edebilmeleri önemli bir vurgudur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmiş toplumlar, harcamalarının çoğunu eğitime ve gençliğe yönelik hizmetlere ayırmaktadır. Eğitim sisteminin işlevselliği ve gençlerin donanımlarının güçlülüğü, gelecekte toplumu güzel günlerin beklediğine işaretler. Teknolojinin baş döndürücü hızı, sanal medyanın gelişmişliği, iletişim araçlarının etkisi ve birey merkezli yeni toplumsal yapılanma içinde gençlerin sağlıklı karar vermesi ve bu imkânları fırsata çevirmesi için eğitim yoluyla kontrol altına alınması ve risk unsuru olmasının önüne geçilmesi gerekir. Bu fırsatlar değerlendirilirken eğitim çağındaki tüm gençlerin dikkate alınması ve hepsine eşit şartlarda imkânlar sağlanması yarışın adil olmasını sağlayacaktır. Bu alanda kamu kurumları, aile kurumu, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve çocuklara önemli sorumluluklar düşmektedir.

Eğitim çağında olan gençlerin başka alanlara sapmaması ve zorunlu eğitim sürecini sağlıklı sürdürebilmeleri için tüm gençlerin dikkatleri çekilmelidir. Türkiye gibi bünyesinde alt kültürleri barındıran ülkelerin bu kültürlerin üst kültürle barışık yaşamaları ve kimlik olarak üst kimliğe de sahip çıkmaları için eğitim kurumlarını revize etmesi ve aksaklıkları gidererek eğitimde nitelik ağırlıklı programlara yer vermesi gerekmektedir. Bu alt kültürlerden risk unsuru olarak görülen etnik yapılardan birisi de Romanlardır.

Romanların daha çok şehirlerin kenar mahallelerini yaşam bölgesi olarak seçmeleri gecekondu kültürünün doğmasına ve Roman ailelerin ve özellikle çocuklarının risk unsuru

olmasına sebep olmaktadır. Bu çocuklar eğitim dönemlerinde desteklenmez ve kendi haline bırakılırsa bölgede potansiyel suç unsuru olmalarına zemin hazırlanmış olunur. Bu çocukların enerjilerini sinerjiye dönüştürmenin yolu eğitimde başarı düzeylerini artırmaya çalışmakla mümkündür. Eğitimde henüz önemli bir başarı gösteremeyen Roman çocuklarına eğitimin önemi kavratılmalı, üniversite eğitimine erişimleri sağlanmalı ve kendilerine güvenleri artırılmalıdır.

Roman çocuklarının kabiliyet ve yeteneklerini ortaya çıkaracak bireysel ve grupsal etkinlik ve faaliyetlere yer verilmeli ve kendileri için uygun okullara gitmeleri sağlanmalıdır. Yetenek gelişimi planlamalarına rehberlik etmek üzere test, derecelendirme ölçekleri, performans değerlendirme, gözlemler, portföy ve öz değerlendirme araçlarından uygunluk durumuna göre yararlanılabilir.

Çocuklara ders çalışmanın ve başarılı olmanın önemi kavratılmalı, ileriye dönük daha büyük erişilebilir hedefler koyarak toplumla bütünleşebilecekleri mesleklere girmeleri sağlanmalı ve yaşam kaliteleri artırılmalıdır.

Başarı düzeylerinin düşük olması okullarda derslerden dışlanmalarına ve bir müddet sonra okulu bırakmalarına sebep olmaktadır. Başarılarının artması için ders çalışmaları gerekmekte, ancak evlerin ders çalışmaya elverişli olmadığı görülmektedir. Çünkü birçok aile kalabalık bir nüfusa sahiptir ve tek bir odada yaşamaktadır. Ders çalışmaları için okulların dersliklerinden yararlandırılmaları ve imkânlarının artırılması gerekmektedir.

Ekonomik yoksunluk içinde olan Romanlar, eğitim çağındaki çocuklarını vasıfsız ve kayıtsız işlerde çalıştırarak eğitim süreçlerini aksatmaktadır. Bu çocukların eğitim çağında eğitim kurumlarında kalma ve başarılı olmaları için kendilerine ekonomik destek ve rehberlik hizmeti sağlanmalıdır.

Roman çocukların eğitimde geri kalmış okul ya da sınıflarda okumak yerine başarılı ve Roman olmayan çocuklarla aynı sınıflarda okumaları sağlanmalı ve kendilerine rol model alabilecekleri çocuklarla buluşturulmaları gerekmektedir. Bu süreçte kamu ve özel, herkes elini taşın altına koyabilmelidir. Bu aşamada öncelikle Roman ailelerinde çocukların eğitimi konusunda farkındalık oluşturulmalıdır.

Özellikle maddi sıkıntılardan dolayı çocuklarını okutamayan Roman ailelere devlet desteği sağlanmalı, şartlı nakit transferi ve sosyal ekonomik destek gibi kaynaklardan yararlanmaları sağlanmalıdır. Maddi imkânsızlık, okuldan ve eğitimden dışlanma unsuru olmaktan çıkarılmalıdır.

Roman çocuklarının okulların sadece müzikal etkinliklerinde değil, tüm sos-kültürel faaliyetlerinde yer almaları sağlanmalı, diğer çocuklarla bütünleşmelerine yardımcı olunmalı ve bu alandan dışlanmalarının önüne geçilmelidir.

Çocukların okullarda geçirdiği süre aynı zamanda ergenlik sorunlarının yoğun olarak yaşandığı, eğitim ve topluma uyum sürecine denk gelmektedir. Bu konuda ailesinden yeterli destek alamayan çocuklara ergenlik sorunlarıyla baş etme eğitimi ve rehberlik hizmetleri verilmelidir.

Eğitim müfredatlarında ve ünitelerde Romanların kültürüne uygun konulara yer verilmeli, çocukların eğitim müfredatlarını sahiplenme ve derslere motive olmalarına yardımcı olunmalıdır. Eğitimcileri yetiştiren öğretim programlarında ayrımcılıkla mücadele konularının da işlenmesi, öğretmenlerin donanımına ve bu tür sorunları çözmelerine katkı sağlayacaktır.

Roman olmayan çocuklar bilinçlendirilerek Roman çocuklarını daha kabullenici, aralarına alıcı davranışlar sergilemeleri sağlanmalı ve bu konuda toplumsal bilinç oluşturulmalıdır.

Roman çocukların yaşam şartlarında birçok olumsuzluk olmasına rağmen yaşadıkları sosyal hayattan memnun olmaları dikkat çekicidir. Bu çocukların toplumun diğer kesimlerinin sosyal hayatını ve eriştikleri imkânları tanımadığı kanaatinden hareketle daha olumlu şartlarla tanıştırılmaları ve bu ortamları benimsemelerinin sağlanması gerekmektedir.

Okullarda şiddetle ilgili çalışmalar yapılmalı, şiddetin normal bir davranış olmadığı çocuklara kabullendirilmeli, okul içinde ve okul dışında gerekli güvenlik önlemleri alınmalı, şiddete maruz kalan öğrencilerin şikâyetleri dinlenmeli ve velilerle sürekli iletişim halinde olunmalıdır. Okullarda yaşanan akran zorbalığı ve etnik ayrımcılık davranışları önlenmeli ve çocuklar sadece eğitimle ilgilenir duruma getirilmelidir.

Okulla uyum sağlayamayan çocuklar için psiko-sosyal destek hizmetleri verilmeli, çocukların sadece eğitim sürecinde kalmaları değil, başarı düzeylerinin artırılmasına da odaklanılmalıdır. Eğitim sürecinin ilk yıllarından çocukların alt yapılarının güçlü tutulmasına özen gösterilmeli ve akademik başarıları artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, H., (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ARAYICI, A. (2008). *Avrupa'nın Vatansızları: Çingener*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- BONNER, A. (2006) *Social Exclusion and The Way Out*, West Sussex: Jonh Wiley & Sons, Ltd.
- CHALIAND, G., RAGEAU J. P. (1997), *"The Penguin Atlas of Diasporas"*, Penguin Books, New York.
- DEMİREL, N. (2012), *Romanların Sosyal Dışlanma Problemlerinin Romanlar ve Toplum Düzeyinde Karşılaştırmalı Araştırılması (Kocaeli Örneği)*, Yalova Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Yalova.
- DOLU, O., (2013). *Suç Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1843.
- ERGÜN, M., (1997). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, Ocak yay., Ankara.
- FRASER, A. (1992), *"The Gypsies"*, Blakwell, Oxford
- FONSECA, I. (2002). *Beni Ayakta Gömün, Çingener ve Onların Yolculukları* (Çeviren: Özlem İlyas), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- GENÇ, Y. (2008). *"Kentın Sosyal Değişiminde Yöresel Kültürlerin Rolü" "Kentleşme Ve Kentlilik Bilinci" 3. Yöresel Kültürler Fuarı ve Sempozyumu, 27-30 Haziran, Kocaeli.*
- GENÇ, Y., DALKILIÇ, P., (2013a). *"Yaşlıların Sosyal Dışlanma Sendromu ve Toplumsal Beklentileri"*, The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science – JASSS- Volume 6 Issue4, p. 461-482, April, Fransa.
- GENÇ, Y, ÇAT, G., (2013b). *"Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi"*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), Cilt/Volume: 8, Sayı/Number:1, S:331-358, Sakarya.
- GENÇ, Y., SEYYAR, A., (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik "Sosyal Pedagojik Çalışma" Sözlüğü)*, Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- GÜÇER, M. S., (2005). *"Max Weber'de Sosyal Tabakalaşma Olgusu"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,
- HALL, S., HELD, D. (1995). *"Yurttaşlar ve Yurttaşlık"*, A. Yılmaz (çev.), *Yeni Zamanlar:1990'larda Politikanın Değişen Çehresi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HELSİNKİ YURTTAŞLAR DERNEĞİ (2008). *"Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenerlerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri"* http://www.hyd.org.tr/staticfiles/files/biz_buradayız_-_turkiye%27de_romanlar-2.pdf

- KOLUKIRIK, S. (2006). "Sosyolojik Perspektiften Türk(İye) Çingeneleeri: İzmir Çingeneleeri Üzerine Bir Araştırma", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, s.1-24.
- KOLUKIRIK, S. (2011). "Sosyal Dışlanma Bağlamında Türkiye Çingeneleeri: Kültürel Farklılık ve Biraradallığı Sosyolojik İmkânı" Sosyal Politikalar, Sayı, 3, Sayfa 106-109
- MARSH, A. (2008). "Etnisite ve Kimlik: Çingeneleerin Kökeni", E. Uzpeder ve S.Gökçen (der.), Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi, Mart Matbaacılık, İstanbul.
- ÖNEN, S. (2011). "Çingeneleerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar: Roman ve Dom Toplulukları Karşılaştırması" Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, pp. 465-481, <http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/onen.pdf>
- ÖZKAN, A. R. (2000). "Türkiye Çingeneleeri", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TEZCAN, M. (1985). "Eğitim Sosyolojisi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 150.